

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง "บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรม การเลี้ยงชีพจากตัวเลข" นี้ มีแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ คือ

1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชาวบ้าน (Pop Culture)
2. แนวคิดเรื่องบทบาททางสังคมของสื่อมวลชน
(Social Functions of the Mass media)

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมประชาชน (Pop Culture)

ตามแนวคิดว่าด้วยเรื่องการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมนั้น แนวคิดหนึ่ง ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายก็คือ การแบ่งประเภทของวัฒนธรรม โดย Robert Redfield นักมานุษยวิทยา โดยเสนอว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. Great Tradition หรือ วัฒนธรรมหลวง
2. Little Tradition หรือ วัฒนธรรมราษฎร์

วัฒนธรรมหลวง เป็นวัฒนธรรมของชนชั้นสูงที่สัมพันธ์กับแบบแผนความ เชื่อ ความคิดพฤติกรรมและค่านิยมอันเป็นอุดมคติของอารยธรรมนั้น มีลักษณะ เด่นอย่างหนึ่งก็คือ การมีตัวรับตัวร่ายลายลักษณ์อักษรเป็นพื้นฐานของแบบแผนหรือ จารีตดังกล่าว และจากการสร้างรากฐานเป็นตัวร่ายลายลักษณ์อักษรนี้เอง จึงเป็น ผลให้วัฒนธรรมหลวง มีแบบแผนที่ค่อนข้างตายตัว เปลี่ยนแปลงได้อย่างช้า ๆ และมีความสืบเนื่องสูง นอกจากนี้ยังจำกัดอยู่เฉพาะหมู่ผู้ที่รู้หนังสือเป็นส่วนใหญ่

ส่วนวัฒนธรรมราชวรินทร์นั้น ตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมหลวง เพราะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรากฐานอยู่กับตำรับตำราหรือลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดหรือการสร้างสรรค์วัฒนธรรมก็ล้วนแต่อาศัยความทรงจำและผ่านมุขปาฐะเป็นหลักใหญ่ ฉะนั้น จึงเป็นธรรมดาที่วัฒนธรรมราชวรินทร์ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและกลับกลายเป็นข้อดีที่ทำให้วัฒนธรรมราชวรินทร์ตอบสนองต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่สิ้นสุด

สำหรับความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมทั้ง 2 รูปแบบนี้ ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเป็น 2 ทางใหญ่ ๆ คือ

1. พวกที่เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทั้งสองต่างขัดแย้งกัน ต่างพยายามครอบงำกัน

2. พวกที่เห็นว่าวัฒนธรรมทั้งสองต่างพึ่งพาอาศัยกัน มีการแลกเปลี่ยนกันเสมออย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งแนวคิดหลังนี้ เป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับการให้คำนิยามคำว่าวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตทั้งหมดของสังคม ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของชนกลุ่มใด ทุกอย่างล้วนเท่าเทียมกัน นักวิชาการสมัยใหม่หลายคน ได้เสนอข้อคิดเห็นในเชิงสนับสนุนได้ อาทิเช่น R.Benedict กล่าวว่า "วัฒนธรรมไม่มีสูงต่ำมีแต่การแลกเปลี่ยนถ่ายทอดกัน" จนถึงข้อสรุปของ C.Levi-Strauss ที่เสนอว่า "วัฒนธรรมของมนุษยชาติทั้งหมดนั้น มีส่วนที่เป็นเอกภาพร่วมกัน (Unity) และส่วนที่แตกต่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Variety) ดังนั้น ทั้ง ๆ ที่อาจจะเห็นการแสดงออกต่างกัน ก็ล้วนแต่มีเอกภาพร่วมกัน คือ มีโครงสร้างที่เป็นสากล" และให้ความสำคัญกับการปฏิบัติการทางวัฒนธรรม (Cultural Practice) และการผลิตวัฒนธรรม (Culture Production) คือศึกษาว่าวัฒนธรรมแต่ละอย่างถูกผลิตขึ้นมาได้อย่างไร และวัฒนธรรมนั้น มีการผลิตซ้ำ (reproduction) ได้รับการถ่ายทอดไปยังปัจเจกบุคคลได้อย่างไร

และเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากสภาพสังคมยุคเกษตรกรรม ที่มีระบบศักดินาเจ้าขุนมูลนาย มาสู่สังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ วัฒนธรรมในรูปแบบของวัฒนธรรมหลวงเริ่มแตกสลาย งานที่แสดงภูมิปัญญาที่บ่มเพาะมาเป็นอย่างดี (Informing Spirit) ได้เปลี่ยนรูปแบบมาเป็นงานที่ต้องผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก (Mass Product) ต้องเป็นงานที่แปลกแหวกแนวกระตุ้นอารมณ์ให้ตื่นเต้นมากกว่าจะเน้นความดีมีค่าในสุนทรียศาสตร์ ความประณีตละเอียดอ่อนต่าง ๆ ซึ่งนับเป็นการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่มาสู่สังคมมวลชน (Mass Society) และวัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture)

ในขณะที่วัฒนธรรมหลวง ซึ่งมีรากฐานอันแข็งแกร่งยากต่อการเปลี่ยนแปลงต้องล่มสลายเพราะไม่อาจเข้ากับสังคมสมัยใหม่ แต่ในทางตรงข้ามวัฒนธรรมราษฎร์ซึ่งมีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงสามารถดำรงอยู่และสืบต่อวัฒนธรรมมาได้มากมาย

จากวัฒนธรรมราษฎร์ในรูปแบบของความเป็นพื้นฐาน (Folk Culture) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของความเป็นชุมชนสูง เมื่อต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ ลักษณะของความเป็นวัฒนธรรมประชาชน (Pop Culture) จึงเกิดขึ้น

MASS <----- POP -----> FOLK

จากลักษณะเด่นของวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิม นั่นคือ การสามารถเข้าถึงผู้คนในสังคมได้โดยตรง โดยที่ผู้รับสารมีโอกาสในการเลือกรับสิ่งต่าง ๆ (Active Audience) และมีความโดดเด่นในเรื่องของการปรับตัว รวมทั้งมีลักษณะความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของกลุ่มสังคม (Social bond) ผนวกเข้ากับลักษณะของวัฒนธรรมมวลชน คือ มีการผลิตเป็นจำนวนมาก (mass product)

ทำให้แพร่หลายอย่างกว้างขวางในสังคมอย่างไม่เจาะจงชั้น การเน้นผลตอบแทนสูงและเป็นระบบที่พึ่งพาตลาดเป็นอย่างมาก มีลักษณะความเป็นสมัยใหม่ คือ พึ่งพาองค์กรและเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันก็ขาดความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น คนทุกคนมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล (individual) นอกจากนี้มวลชนก็จะมีลักษณะของการตั้งรับ (Passive) เป็นหลัก และที่สำคัญก็คือ ผ่านกระบวนการสื่อสารมวลชนทางช่องทางสื่อต่าง ๆ ลักษณะเหล่านี้ได้ผสมผสานกันเข้าจนกลายเป็นวัฒนธรรมประชานิยม (Pop Culture) ในที่สุด

ลักษณะของวัฒนธรรมทุกระดับชั้นนั้น ย่อมมีองค์ประกอบหลัก 2 ประการ นั่นคือ ลักษณะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็น และลักษณะทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ

ลักษณะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นนั้น ก็คือ การปฏิบัติทางวัฒนธรรม (Cultural Practice) ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่ง Raymond Williams ได้จำแนกประเภทของปฏิบัติทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

- วัฒนธรรมหลัก (Dominant)]
- วัฒนธรรมที่ตกค้างมาจากอดีตซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมหลัก (Residual)
- วัฒนธรรมที่ก่อตัวขึ้นใหม่ โดยเป็นผลรวมระหว่าง 2 ประเภทแรก (Emergent)

ดังนั้น ทุกรัฐวัฒนธรรมย่อมมีกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอยู่เสมอ (Production-Reproduction)

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งคือ ลักษณะทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบความคิด ความรู้สึก และความเชื่อ ซึ่งล้วนมีลักษณะเป็นนามธรรม รองรับอยู่ภายใต้ลักษณะที่แสดงออกให้เห็นนั้นและมีอิทธิพลต่อรูปแบบของการปฏิบัติทางวัฒนธรรมทั้งหลายทั้งปวง หนึ่งในองค์ประกอบประเภทหลังนี้ก็คือ ระบบค่านิยม

ค่านิยมเป็นความรู้สึกของสังคมที่ถือว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี และค่านิยมนั้น

มิใช่ความรู้สึกส่วนบุคคลเพียงคนใดคนหนึ่ง ค่านิยมของสังคมใดก็ย่อมหมายถึงว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่เขาควรกระทำมากกว่าสิ่งที่เขา ต้องการจะทำ เป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคน ในสังคม และเป็นหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยาในสังคมซึ่งจะแสดงออกมาในรูปแบบ ของความประพฤติ

บุคคลในสังคมต่างก็มีทั้งค่านิยมส่วนตัว (personal value) และขณะ เดียวกันก็รับค่านิยมของสังคม (social value) มาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ของบุคคลด้วย ค่านิยมทุกค่านิยมจะมีความสำคัญไม่ตัดแยกกัน บางค่านิยมมี ความสำคัญและมีความหมายมากสำหรับสังคมหรือกลุ่มก็เรียกว่าเป็นค่านิยมเด่น (dominant themes) ส่วนค่านิยมอื่น ๆ ก็จัดว่าเป็นค่านิยมรอง (associate values) อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าค่านิยมเด่นหรือค่านิยมรองต่างก็มีหน้าที่ที่จะกำ หนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมด้วยกันทั้งนั้น

ลักษณะของค่านิยมทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การเลี้ยงชีพได้จากตัวเลข ได้แก่

1. ค่านิยมการนับถือบุคคล (personalism)

หมายถึงการให้ความสำคัญแก่ตนเองหรือชีวิตของตนเองมากที่สุด รวมทั้งยอมรับความสำคัญของคนอื่นที่จะให้คุณและโทษแก่ตนด้วย จนต้องมุ่งสร้างสัมพันธ ภาพระหว่างบุคคลให้ดีอยู่เสมอ ค่านิยมรองที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ได้แก่ ปัจเจกชน นิยม (individualism) คือ การถือตนเองอยู่เหนือระบบกฎเกณฑ์ และความ ไม่ชอบขัดแย้ง (permissiveness) คือ หนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนตน

นอกจากนี้ยังมีค่านิยมในการเคารพผู้อาวุโส โดยเฉพาะสังคมชนบทและ สังคมในอดีตจะยกย่องให้ผู้อาวุโสเป็นผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจในทุก ๆ เรื่อง เพราะถือ ว่าเป็นผู้มีประสบการณ์สูง

2. ค่านิยมในเรื่องการรักสนุก (fun-loving)

หมายถึงการให้ความสำคัญในเรื่องความสุข ความสนุกสนาน ความสะดวกสบาย และหลีกเลี่ยงความทุกข์ยากลำบาก ซึ่งก่อให้เกิดค่านิยมรองอีก 3 ประการคือ การย้ายวิภค การชอบงานเบา และการนิยมคนใจกว้างเป็นนักเลง ซึ่งหมายถึงการเอื้อเฟื้อผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลือง นอกจากนี้ยังทำให้คนไทยมีนิสัยชอบเสี่ยงโชคกลางทางการพนันมากกว่าการเสี่ยงในการลงทุนประกอบอาชีพ เพราะนอกจากจะได้ความสนุกสนานแล้ว ยังไม่ต้องลงแรงยากลำบากในการทำงานอีกด้วย

3. ความเชื่อในบุญกรรม

หมายถึงการให้ความสำคัญแก่กฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา เชื่อในการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อเรื่องชาตินี้และภพหน้า เป็นต้น คนไทยสามารถก้มหน้ายอมรับบุญกรรมโดยไม่โต้แย้ง โดยมีความเชื่อว่า ถ้าประสบโชคร้ายก็เป็นเรื่องของกรรมเก่าที่ต้องชดใช้ในชาตินี้ ถ้าประสบโชคดีก็เชื่อว่าเพราะผลบุญของกรรมดีที่เคยทำไว้ในชาติก่อน

4. ค่านิยมในการเชื่อถือโชคกลาง

เป็นการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งสืบเนื่องมาจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งชีวิตต้องขึ้นอยู่กับธรรมชาติที่ไม่แน่นอน ชาวชนบทจึงคิดว่ามีสิ่งลึกลับบางอย่างบันดาลให้ธรรมชาติแห้งแล้งหรืออุดมสมบูรณ์ ชาวชนบทจะเกิดความกลัว และในขณะเดียวกันก็ต้องการความปลอดภัย จึงไหว้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอำนาจที่จะบันดาลให้ตนดีหรือเลวได้ จึงมีการเช่นสรวงบูชา และหาฤกษ์ยามที่คิดว่าเป็นที่ต้องการของสิ่งลึกลับดังกล่าว

รวมทั้งการหาที่พึ่งพาทางจิตใจที่นอกเหนือไปจากพุทธศาสนา เช่น เจ้าพ่อ เจ้าแม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์ด้วย

5. ค่านิยมเรื่องความมั่งคั่ง

ในสังคมไทยปัจจุบันได้ย้าเรื่องเงิน เรื่องวัตถุ (material) มากกว่าเรื่องอื่น ๆ เมื่อคนไทยนิยมความร่ำรวย มั่งคั่ง ก็ต้องพยายามดิ้นรนต่อสู้ เพื่อให้ได้ในสิ่งที่แสดงถึงความร่ำรวย ได้แก่ ทองรูปพรรณ เครื่องเพชร บ้าน รถยนต์ โทรทัศน์สี เครื่องไฟฟ้า หรืออำนวยความสะดวก

ค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องนี้ถูกอบรมสั่งสอนและถูกถ่ายทอดมาโดยตลอด ผู้ที่มั่งคั่งในสังคมไทยจะได้รับสิ่งตอบแทนจากสังคม คือ เป็นผู้มีญาติพี่น้องมาก สังคมยกย่องว่ามีเกียรติ เป็นที่สนใจของเพศตรงข้าม กลายเป็นผู้มีอำนาจในสังคม

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการมีเงินหรือมีความมั่งคั่งนี้เอง ที่ทำให้คนไทยต้องคอยประพฤติดนเหมือนกับว่ามีเงินอยู่ตลอดเวลา ไม่ยอมให้ใครมาดูถูกว่าไร้เงิน และต้องคอยรักษาหน้าให้ใหญ่อยู่เสมอ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคิดเรื่องบทบาททางสังคมของสื่อมวลชน (Social Functions of the Mass Media)

นับจากทศวรรษ 1970 จนถึงปัจจุบัน การศึกษาในด้านสื่อมวลชน เริ่มมีแนวคิดว่าการวิเคราะห์ระบบหรือกระบวนการสื่อมวลชนนั้น มีอาจทำไปอย่างอิสระเสรี หากแต่จะต้องตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่า "ใคร" เป็นผู้ควบคุมการสื่อสาร ใช้วิธีการควบคุม "อย่างไร" และเกิดผลลัพธ์ "อะไร" ตามมา เพราะฉะนั้นการศึกษาสื่อมวลชนอีกทศวรรษหนึ่งก็คือ การพิจารณาว่า การสื่อสารมวลชนนั้น เป็นเครื่องมือในการสร้างวัฒนธรรมและจิตสำนึกของผู้คนในสังคม โดยมีความคิดบนพื้นฐานที่ว่า การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้น จำเป็นต้องให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่

ลาซาร์ฟิลด์ และเมอร์ตัน (Lazarsfeld & Merton) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ทางสังคมของสื่อมวลชน ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ในการให้สถานภาพ (The Status Conferral Functions)

สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ให้สถานภาพข้อมูล เหตุการณ์ เรื่องราว บุคคล องค์กร และการเคลื่อนไหวทางสังคมต่าง ๆ ในกรณีของบุคคลนั้น สื่อมวลชนยังทำหน้าที่รับรองสถานภาพ (Legitimizing their Status) แก่บุคคลผู้นั้น ในฐานะที่เป็นผู้โดดเด่น (Prominent People) กว่าคนอื่น ๆ ในสังคม เช่นเดียวกับข้อมูล เหตุการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากผู้รับสารมักจะคิดว่า "ถ้าเรื่อง(บุคคล) นั้น สำคัญจริง ก็จะเป็นจุดสนใจของสื่อ และถ้าเมื่อไรคุณ (เรื่อง) เป็นจุดสนใจของสื่อ คือได้ปรากฏในสื่อ ก็แสดงว่า มันสำคัญและเป็นความจริง" โดยลักษณะของการทำบทบาทหน้าที่ในการให้สถานภาพนี้ จะมีทั้งในกรณีที่สื่อเป็นตัวยกระดับข้อมูลหรือบุคคลนั้น ๆ ให้เป็นที่รู้จัก หรือในกรณีที่ข้อมูลหรือบุคคลนั้นเป็นที่รู้จักแล้วสื่อมาขยายกลุ่มผู้รับสารหรือผู้สนใจให้กว้างขึ้น

2. บทบาทหน้าที่ในการตอกย้ำบรรทัดฐานในสังคม
(The Enforcement of Social Norms)

สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ได้ 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. ทำหน้าที่ตอกย้ำวัฒนธรรมและจิตสำนึกที่มีอยู่ในสังคม
2. ทำหน้าที่หยิบยกเอาคุณค่า วัฒนธรรมหรือสำนึกบางอย่างที่ถูก
ละเลยจากสังคมขึ้นมาและนำเสนอให้อยู่ในความสนใจของ
สังคม
3. ทำหน้าที่เปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคมที่มีอยู่ หรือค่านิยมที่มีอยู่ใน
ขณะนั้น

แต่อย่างไรก็ตามในบรรดาหน้าที่ทั้ง 3 ประการนี้ การสื่อสารมวลชน
ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ประการแรกได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

3. บทบาทหน้าที่ในการโฆษณาชวนเชื่อ
(Propaganda for Social Objectives)

การที่สื่อมวลชนจะบรรลุเป้าหมายในการโฆษณาชวนเชื่อได้นั้น
จำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 1 ใน 3 ประการ ดังนี้

3.1) การมีระบบผูกขาด (Monopolization)

สถานการณ์นี้จะเกิดขึ้นชัดเจนเมื่อการดำเนินงานทางสื่อสาร
มวลชนไม่มีคู่แข่งหรือมีคู่แข่งที่น้อยมาก โดยเฉพาะในการที่จะแพร่กระจาย
ค่านิยม อุดมการณ์ หรือภาพพจน์ต่าง ๆ กรณีที่เห็นได้ชัดเจนคือ การใช้สื่อของ
อิตาเลอริเพื่อส่งข่าวสารในประเทศเยอรมัน และการใช้สื่อในประเทศที่มีสงคราม
เป็นต้น หรือในกรณีของสังคมธุรกิจปัจจุบันนั้น ระบบผูกขาดก็อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อ
สื่อมวลชนสร้างภาพพจน์ของใครหรืออะไรอย่างหนึ่งขึ้นมาจนชัดเจน สามารถเป็น
ตัวแทนของสิ่งหรือบุคคลไประเภทเดียวกันนั้นได้หมด จนแทบไม่มีคู่แข่งอีกต่อไป
(Image of Popular Idol)

3.2) การเจาะลึกลูกค่านิยม ทิศนคติเดิมที่มีอยู่ (Canalization)

การใช้สื่อมวลชนจะบรรลุจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ หากสอดคล้องกับทัศนคติเดิมที่มีอยู่ แต่จะมีประสิทธิภาพลดลงถ้าหากเป็นการใช้เพื่อ เปลี่ยนทัศนคติเดิม

3.3) การติดต่อแบบเผชิญหน้าโดยตรง

(Supplementary Face to Face Contact)

การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียวในบางครั้งมี ประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ดังนั้นการติดต่อแบบเผชิญหน้าโดยตรง ซึ่งเป็นลักษณะ ของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) จึงถูกนำ มาใช้เนื่องจากความคิดที่ว่า ปฏิสัมพันธ์ของทั้ง 2 ฝ่ายจะก่อให้เกิด "การตอกย้ำ ผลสำเร็จ" (Clinching Effect) ขึ้น เพราะการพูดคุยในกลุ่มที่เล็กจะ ช่วยย้ำเนื้อหาของการโฆษณาชวนเชื่อให้ชัดเจนขึ้น จนบรรลุผลสำเร็จในที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย